УДК 632.7.018

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ КОМАХ-ШКІДНИКІВ КАРТОПЛІ

Майброда Я. С., Голіней Г. М., Прокоп'як М. З.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
E-mail: halyna.holiney@gmail.com

Картопля (*Solanum tuberosum* L.) – вид рослин родини Пасльонові, яка посідає одне з перших місць серед інших сільськогосподарських культур за універсальністю використання в господарстві. Вона є важливою продовольчою, кормовою і технічною культурою. В Україні щорічно виробляється близько 20 млн тонн картоплі (загальна площа під цією культурою – майже 1,4 млн га). Відомо, що 90 % урожаю припадає на присадибні ділянки селян, дачників, а на промислове виробництво, фермерські господарства, де використовуються нові високопродуктивні сорти, сучасні технології та добрива, – лише 10 % [3].

Цінність картоплі визначається її високими смаковими якостями та сприятливим для людини хімічним складом бульб. За своєю роллю в харчуванні вона є крохмалевмісним продуктом (містить 15–25 %), необхідним доповненням до плодів бобових рослин і інших овочів. Білок картоплі – найбільш повноцінний із усіх рослинних, оскільки він містить 14 із 20 незамінних амінокислот. У картоплі містяться цінні мікроелементи (мідь, кобальт, нікель, йод, марганець), вітаміни (аскорбінова кислота, майже всі вітаміни групи В (тіамін, рибофлавін, піридоксин, фолієва і нікотинова кислоти), каротиноїди, токофероли, тощо).

Бульби картоплі широко використовують у різноманітних галузях промисловості.

При виборі сорту насамперед звертають увагу на його господарсько-корисні ознаки: терміни дозрівання, врожайність, смакові якості, вміст поживних речовин, колір м'якоті, форму і розмір бульб, стійкість до хвороб і шкідників, а також механічних ушкоджень при збиранні, стійкість до несприятливих факторів.

У 2021 році до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення вирощування в Україні, занесено 188 сортів картоплі, з них вітчизняної селекції – 82. Серед сортів

української селекції 67 (81,7 %) створено в Інституті картоплярства НААН. Ураховуючи значні зміни в природно-кліматичних умовах, великого значення набувають сорти інтенсивного типу. Українські селекціонери досягли великих успіхів у створені високопродуктивних сортів картоплі, які стійкі до хвороб і шкідників [5]. Українські сорти картоплі з найвищою врожайністю – «Княгиня» та «Містерія»; вони дають до 100 т/га. Середня врожайність картоплі в Україні коливається на рівні 16–20 т/га, в той час як у Європі цей показник становить 40–50 т/га [3].

На сьогодні зареєстровано близько шестидесяти видів шкідників картоплі. Від появи сходів і до збирання врожаю картоплю пошкоджують різні багатоїдні комахи. Значної шкоди завдають: колорадський жук, несправжні дротяники, личинки пластинчатовусих жуків, гусениці підгризаючих совок, капустянки тощо. Вони пошкоджують листя, стебла, бульби, що значно знижує врожай бульб. При великій численності шкідників може бути уражено до 80 % врожаю, або повністю весь врожай. Тому вивчення комах-шкідників, характеру пошкоджень і методів захисту картоплі є актуальним на сьогодні. За допомогою таблиць для визначення шкідників за характером пошкоджень рослин, зроблено аналіз основних комах-шкідників картоплі [1].

Ряд Твердокрилі – Coleoptera

Родина Ковалики – Elateridae

Дротяник – це перший шкідник, який розпочинає пошкоджувати бульби та проростки у ґрунті з моменту висаджування посадкового матеріалу. Основною ознакою ураження картоплі шкідником є дірочки по всій бульбі. За сприятливих для нього умов він здатен знищити до 60 % врожаю. Дротяник – це личинка видів родини Ковалики, що має жорстке витягнуте тіло з блискучим покривом світлого або темно-жовтого кольору. Личинки шкідника живуть під землею і розвиваються кілька років, тому боротися з ним досить складно. Активність дротяника зростає на кислих ґрунтах, тому вапнування може допомогти побороти нашестя шкідника.

Ряд Твердокрилі – Coleoptera

Родина Листоїди – Chrysomelidae

Вид – колорадський жук – *Leptinotarsa decemlineata* Say.

Пошкоджує всі культури з родини Пасльонові, що призводить до зниження врожаю; поширений повсюдно. Серед тварин відомо багато хижаків *Leptinotarsa decemlineata*, проте вони майже не впливають на розмноження жука, тому потрібно регулярно проводити заходи захисту сільськогосподарських культур із використанням відповідних інсектицидів [2, 4].

Ряд Прямокрилі – Ortoptera

Родина Капустянки – Gryllotalpidae

Вид – вовчок звичайний, або капустянка – *Gryllotalpa gryllotalpa* Linnaeus.

Gryllotalpa gryllotalpa підгризає та перегризає підземні частини рослин (коріння та коренеплоди), а також сходи та молоді рослини; поширена в усіх зонах на добре зволожених, у тому числі зрошуваних землях. Боротьбу з капустянкою проводять як в умовах парникового господарства, так і у відкритому ґрунті.

Ряд Лускокрилі – Lepidoptera

Родина Совки – Noctuidae

Вид – совка картопляна, або болотна – *Hydraecia micacea* Esp.

Hydraecia micacea найбільш чисельна у вологі роки з помірною температурою, шкодочинність підвищується в роки з великими опадами в сирих, понижених місцях, в першій половині літа; розвивається одне покоління за рік [2, 4].

Ряд Лускокрилі – Lepidoptera

Родина Виїмчастокрилі молі – Gelechiidae

Вид – картопляна міль – *Phthorimaea operculella* Zell.

Phthorimaea operculella – карантинний шкідник, який поширений у Криму та інших областях південного степу України (на півдні України картопляна міль у природних умовах розвивається в п’ятьох поколіннях, які накладаються одне на одне, тому імаго спостерігаються майже безперервно, з травня по листопад, за найвищої чисельності у вересні-жовтні). Вона є олігофагом і розповсюджується на всіх стадіях розвитку з бульбами картоплі і плодами пасльонових культур.

Список літератури:

1. Дудник А. В. Сільськогосподарська ентомологія: навчальний посібник. Миколаїв : МДАУ, 2011. 389 с.

2. Морфологія, біологія шкідників овочевих культур та заходи боротьби з ними : навчальний посібник / Мринський І. М. та ін.; за ред. І. М. Мринського. Херсон : ОЛДІ-плюс, 2019. 331 с.
3. Названо найпродуктивніші сорти картоплі в Україні. URL: https://superagronom.com/news/14387-nazvano-nayproduktivnishi-sorti-kartopli-v-ukrayini (дата звернення: 14.04.2023).
4. Практикум із сільськогосподарської ентомології : навчальний посібник / За ред. Б. М. Літвінова. Київ : Аграрна освіта, 2009. 301 с.
5. Українські сорти картоплі. URL: http://agro-business.com.ua/ahrarni-kultury/item/21350-ukrainski-sorty-kartopli.html (дата звернення: 14.04.2023).

УДК: 592.421:591.4/.9:[616.98:579.834.114]-036.92

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОШИРЕННЯ, БІОЛОГІЇ ТА ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО СТАНУ ІКСОДОВИХ КЛІЩІВ У 2017-2022 РР.

[1]Подобівський С. С., [2]Шевчик Л.О.

[1]Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
[2]Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
E-mail: podobivskiy@tdmu.edu.ua

Іксодові кліщі – це досить велика група ектопаразитичних членистоногих, які відносно легко адаптуються до мінливих умов середовища. За останні десятиліття, у зв'язку із глобальними кліматичними змінами, вони здійснили вагому міграцію з півдня на північ і зі сходу на захід.

Починаючи з 2017 року у Тернопільському національному медичному університеті створено лабораторію з дослідження іксодових кліщів та кліщових інфекцій.

Протягом 2017-2019 було досліджено особливості морфології 1335 кліщів, з них 434 самки і 778 німф, 15 самців, і 10 личинок виду *Ixodes ricinus.* Близько 100 екземплярів кліщів були не ідентифіковані з різних причин, в тому числі і через їх